

Segmenttitiedot edelliseltä 12 kk:lta	Liite	Generation ¹⁾		City Solutions ¹⁾		Consumer Solutions		Russia		Muut		Yhteensä	
		Edell. 12kk	2016	Edell. 12kk	2016	Edell. 12kk	2016	Edell. 12kk	2016	Edell. 12kk	2016	Edell. 12kk	2016
Tuloslaskelman tiedot segmenteittäin													
Ulkoinen liikevaihto		1 672	1 643	981	780	863	666	1 076	896	32	31	4 624	4 016
Sisäinen liikevaihto		7	15	9	1	2	2	0	0	64	61	82	79
Nord Pool netotus ²⁾												-393	-384
Eliminoinnit ²⁾												-82	-79
Liikevaihto	7	1 678	1 657	990	782	865	668	1 076	896	96	92	4 231	3 632
Vertailukelpoinen käyttökate		529	527	243	186	47	55	417	312	-85	-64	1 150	1 015
Tuotantokapasiteettia koskeviin ehtoihin liittyvän varauksen purun nettovaikutus								0	2			0	2
Poistot		-124	-110	-155	-121	-11	-7	-139	-123	-17	-13	-445	-373
Vertailukelpoinen liikevoitto		404	417	87	64	36	48	277	191	-100	-77	705	644
Arvon alentumiset ³⁾		27	27	0	0	0	0	0	0	0	0	27	27
Myyntivoitot ja muut	6	1	1	0	0	1	0	3	35	317	2	320	38
Tulevaisuuden kassavirtoja suojaavien johdannaisten käyvän arvon muutokset		-3	-96	14	22	-1	11	0	0	-1	-2	8	-65
Ydinjätehuoltorahastoon liittyvä oikaisu	15	-14	-11	0	0	0	0	0	0	0	0	-14	-11
Vertailukelpoisuuteen vaikuttavat erät		11	-79	14	22	0	11	1	35	316	0	341	-11
Liikevoitto		415	338	101	86	36	59	278	226	216	-77	1 046	633
Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta	12	-27	-34	75	76	0	0	32	38	48	51	129	131
Rahoitustuotot ja -kulut												-180	-169
Tuloverot	8											-222	-90
Kauden voitto												772	504

Bruttoinvestoinnit / -divestoinnit segmenteittäin

Bruttoinvestoinnit osakkeisiin	6	89	7	396	698	486	117	5	0	53	22	1 031	844
Investoinnit käyttöomaisuuteen	10, 11	197	196	143	109	7	3	173	201	198	83	717	591
josta aktivoitua vieraan pääoman menoja		4	3	1	1	0	0	9	10	3	2	18	16
Osakkeiden bruttodivestoinnit	6	0	0	0	33	54	1	3	127	687	0	744	161

1) Sekä ulkoinen että sisäinen liikevaihto sisältää realisoituneiden suojausinstrumenttien vaikutukset. Vaikutus liikevaihtoon voi olla positiivinen tai negatiivinen riippuen keskimääräisen sopimushinnan ja realisoituneen spot-hinnan erotuksesta.

2) Netotus ja eliminoinnit sisältää sisäisten erien eliminoinnit ja Nord Pool netotuksen. Tuntiperusteiset myynnit ja ostot netotetaan konsernitasolla ja esitetään joko tuottona tai kuluna sen mukaan onko Fortum tiettyä hetkenä nettomyyjä vai -ostaja.

3) Vuoden 2017 kolmen ensimmäisen neljänneksen aikana ei tehty arvonalentumisia. OKG Aktiebolagin (OKG AB) yksiköiden 1 ja 2 sulkemista varten tehtyä varausta päivitettiin vuoden 2016 viimeisellä neljänneksellä. Päivityksen positiivinen arvonalentumisvaikutus, 22 miljoonaa euroa, esitettiin Generation-segmentissä.

Varat ja velat segmenteittäin

milj. euroa	Liite	Generation		City Solutions		Consumer Solutions		Russia		Muut		Yhteensä	
		30.9. 2017	31.12. 2016	30.9. 2017	31.12. 2016	30.9. 2017	31.12. 2016	30.9. 2017	31.12. 2016	30.9. 2017	31.12. 2016	30.9. 2017	31.12. 2016
Korottomat varat		6 109	6 206	3 452	2 672	877	348	2 777	2 967	425	240	13 640	12 432
Osuudet osakkuus- ja yhteisyrityksissä	12	793	711	593	573	0	0	437	436	35	392	1 858	2 112
Eliminoinnit												-1	-18
Segmenttien varat yhteensä		6 902	6 917	4 045	3 245	877	348	3 214	3 402	460	632	15 496	14 526
Korolliset saamiset	13											1 382	1 380
Laskennalliset verosaamiset												51	66
Muut varat												654	838
Likvidit varat												3 877	5 155
Varat yhteensä												21 460	21 964
Segmenttien velat		1 174	1 102	340	371	216	194	97	119	146	117	1 974	1 903
Eliminoinnit												-1	-18
Segmenttien velat yhteensä												1 972	1 885
Laskennalliset verovelat												793	616
Muu vieras pääoma												541	814
Sijoitettuun pääomaan sisältyvä vieras pääoma												3 307	3 315
Korollinen vieras pääoma	14											4 951	5 107
Oma pääoma												13 202	13 542
Oma pääoma ja vieras pääoma yhteensä												21 460	21 964
Henkilöstön lukumäärä		1 065	979	1 925	1 701	1 525	961	3 738	3 745	792	722	9 045	8 108
Henkilöstö keskimäärin ¹⁾		1 036	1 064	1 776	1 529	1 071	877	3 739	3 814	766	711	8 387	7 994

1) Henkilöstö keskimäärin lasketaan käyttäen koko raportointikauden kuukausittaisia keskiarvoja.

Vertailukelpoinen liikevoitto sisältäen osuuden osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta sekä Vertailukelpoinen sidotun pääoman tuotto

milj. euroa	Liite	Generation		City Solutions		Consumer Solutions		Russia		Muut	
		Edell. 12kk	31.12. 2016	Edell. 12kk	31.12. 2016	Edell. 12kk	31.12. 2016	Edell. 12kk	31.12. 2016	Edell. 12kk	31.12. 2016
Vertailukelpoinen liikevoitto		404	417	87	64	36	48	277	191	-100	-77
Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta	12	-27	-34	75	76	0	0	32	38	48	51
Oikaisu erään Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta		7	16	0	0	0	0	0	0	0	0
Vertailukelpoinen liikevoitto sisältäen osuuden osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta		384	399	163	140	36	48	310	229	-51	-26
Segmenttien varat kauden lopussa		6 902	6 917	4 045	3 245	877	348	3 214	3 402	460	632
Segmenttien velat kauden lopussa		1 174	1 102	340	371	216	194	97	119	146	117
Vertailukelpoinen sidottu pääoma		5 727	5 815	3 705	2 873	661	154	3 117	3 284	314	514
Vertailukelpoinen sidottu pääoma keskimäärin ¹⁾		5 755	5 820	3 032	2 384	243	109	3 198	2 857	517	422
Vertailukelpoinen sidotun pääoman tuotto, %		6.7	6.9	5.4	5.9	14.7	44.3	9.7	8.0	-9.9	-6.1

1) Keskimääräinen sidottu pääoma on laskettu käyttäen vuoden alun ja jokaisen vuosineljänneksen lopun arvoja.

5. Rahoitusriskien hallinta

Konsernin riskienhallinnan periaatteisiin ei ole tehty merkittäviä muutoksia katsauskaudella. Riskienhallinnan tavoitteet ja periaatteet ovat yhdenmukaisia vuoden 2016 konsernitilinpäätöksessä esitettyjen tietojen kanssa.

Käypien arvojen hierarkiatasot

Taseessa käypään arvoon arvostetut rahoitusinstrumentit on esitetty seuraavien käyvän arvon määrittämiseen perustuvien hierarkiatasojen mukaisesti:

Taso 1: täysin samanlaisten varojen tai velkojen noteeratut (oikaisemattomat) hinnat toimivilla markkinoilla;

Taso 2: muut tiedot kuin tasoon 1 sisältyvät noteeratut hinnat, jotka kyseiselle omaisuuserälle tai velalle on todettavissa joko suoraan (ts. hintana) tai epäsuorasti (ts. hinnoista johdettuina);

Taso 3: omaisuuserää tai velkaa koskevat tiedot, jotka eivät perustu todettavissa olevaan markkinatietoon (ei todettavissa olevat tiedot).

Katso myös laadintaperiaatteet konsernitilinpäätöksen 2016 liitetiedossa 17 Rahoitusvarat ja -velat käypään arvoon.

Rahoitusvarat

milj. euroa	Taso 1			Taso 2			Taso 3			Netotus ²⁾			Yhteensä		
	30.9. 2017	30.9. 2016	31.12. 2016	30.9. 2017	30.9. 2016	31.12. 2016	30.9. 2017	30.9. 2016	31.12. 2016	30.9. 2017	30.9. 2016	31.12. 2016	30.9. 2017	30.9. 2016	31.12. 2016
Pitkäaikaisissa varoissa															
Myytävissä olevat rahoitusvarat ¹⁾	0	0	0				63	49	58				63	49	58
Johdannaisinstrumentit															
Sähköjohdannaiset															
Sovelletaan suojauslaskentaa				3	10	4				-3	-9	-3	1	1	1
Ei sovelleta suojauslaskentaa			0	95	136	98				-44	-47	-31	51	89	67
Korko- ja valuuttajohdannaiset															
Sovelletaan suojauslaskentaa				173	269	240							173	269	240
Ei sovelleta suojauslaskentaa				78	106	103							78	106	103
Öljy- ja muut futuurit ja termiinit															
Ei sovelleta suojauslaskentaa	17	13	7	0	1	0				-10	-12	-2	7	2	5
Pitkäaikaisissa varoissa yhteensä	17	13	7	349	522	445	63	49	58	-57	-68	-36	373	516	473
Lyhytaikaisissa varoissa															
Johdannaisinstrumentit															
Sähköjohdannaiset															
Sovelletaan suojauslaskentaa				11	9	9				-4	-9	-9	6	1	0
Ei sovelleta suojauslaskentaa	8	2	0	198	174	381				-151	-130	-293	55	46	88
Korko- ja valuuttajohdannaiset															
Sovelletaan suojauslaskentaa				37	27	16							37	27	16
Ei sovelleta suojauslaskentaa				22	10	7							22	10	7
Öljy- ja muut futuurit ja termiinit															
Ei sovelleta suojauslaskentaa	120	119	106	2	4	2				-80	-62	-90	41	61	18
Lyhytaikaisissa varoissa yhteensä	128	121	106	270	224	415	0	0	0	-235	-201	-392	161	146	130
Yhteensä	145	134	113	619	746	860	63	49	58	-292	-269	-428	534	661	603

Rahoitusvelat

milj. euroa	Taso 1			Taso 2			Taso 3			Netotus ²⁾			Yhteensä		
	30.9. 2017	30.9. 2016	31.12. 2016	30.9. 2017	30.9. 2016	31.12. 2016	30.9. 2017	30.9. 2016	31.12. 2016	30.9. 2017	30.9. 2016	31.12. 2016	30.9. 2017	30.9. 2016	31.12. 2016
Pitkäaikaisissa veloissa															
Korolliset velat ³⁾				1 235	1 302	1 280							1 235	1 302	1 280
Johdannaisinstrumentit															
Sähköjohdannaiset															
Sovelletaan suojauslaskentaa				24	30	51				-3	-9	-3	22	21	48
Ei sovelleta suojauslaskentaa				152	157	121				-44	-47	-31	108	110	90
Korko- ja valuuttajohdannaiset															
Sovelletaan suojauslaskentaa				42	72	70							42	72	70
Ei sovelleta suojauslaskentaa				42	54	51							42	54	51
Öljy- ja muut futuurit ja termiinit															
Ei sovelleta suojauslaskentaa	13	16	5	1	2	0				-10	-12	-2	3	5	3
Pitkäaikaisissa veloissa yhteensä	13	16	5	1 496	1 617	1 573	0	0	0	-57	-68	-36	1 452	1 564	1 542
Lyhytaikaisissa veloissa															
Johdannaisinstrumentit															
Sähköjohdannaiset															
Sovelletaan suojauslaskentaa				39	52	92				-4	-9	-9	35	43	83
Ei sovelleta suojauslaskentaa	0	2	0	251	235	448				-151	-130	-293	101	107	155
Korko- ja valuuttajohdannaiset															
Sovelletaan suojauslaskentaa				10	7	10							10	7	10
Ei sovelleta suojauslaskentaa				29	83	130							29	83	130
Öljy- ja muut futuurit ja termiinit															
Ei sovelleta suojauslaskentaa	114	133	106	3	3	2				-80	-62	-90	36	74	18
Lyhytaikaisissa veloissa yhteensä	114	135	106	332	380	682	0	0	0	-235	-201	-392	211	314	396
Yhteensä	127	151	111	1 828	1 997	2 255	0	0	0	-292	-269	-428	1 663	1 878	1 938

1) Myytävissä olevat rahoitusvarat, jotka ovat muita kuin osakkuus- ja yhteisyritysosakkeita, koostuvat pääosin listaamattomien yhtiöiden osakkeista, arvoltaan 63 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 58). Osakkeiden käypää arvoa ei pystytä määrittelemään luotettavasti. Nämä sisältävät myös Fortumin omistuksen Fennovoimassa, 23 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 18). Nämä sijoitukset ovat arvostettu hankintamenoonsa vähennettynä arvonalentumistappioilla.

2) Kun sähkö-, öljy ja muiden hyödykepörssien kanssa tehdyillä standardijohdannais sopimuksilla on samanaikainen toimitus, saamiset ja velat netotetaan.

3) Osuus joukkovelkakirjalainoista, joihin sovelletaan käyvän arvon suojauslaskentaa.

Korko- ja valuuttajohdannaisien netto käypä arvo on 187 miljoonaa euroa, josta varoja 310 miljoonaa euroa ja velkoja 123 miljoonaa euroa. Fortumilla on käteisvakuuksia perustuen Credit Support Annex sopimuksiin, joita Fortumilla on joidenkin vastapuolten kanssa. Syyskuun 2017 lopussa Fortum oli saanut 113 miljoonaa euroa näistä Credit Support Annex sopimuksista. Saatu raha on kirjattu lyhytaikaisiin velkoihin.

Lisätietoja korollisista veloista on liitetiedossa 14 Korollinen nettovelka sekä liitetiedossa 19 Pantatut varat ja vastuut.

6. Yrityshankinnat ja -myynnit

6.1 Yrityshankinnat

milj. euroa	III/2017	III/2016	I-III/2017	I-III/2016	2016	Edelliset 12kk
Hankitut tytäryhtiöosakkeet (brutto)	860	681	902	801	813	914
Hankitut osakkuus- ja yhteisyritysosakkeet (brutto)	87	0	94	10	17	101
Hankitut myytävissä olevat rahoitusvarat	3	3	6	5	14	15
Osakehankinnat (brutto)	950	683	1 002	815	844	1 031

Yrityshankinnat vuoden 2017 aikana

Fortum sai päätökseen kolmen tuulipuiston koko osakekannan hankinnan norjalaiselta Nordkraftilta tammikuussa 2017. Kauppa sisältää jo toiminnassa olevan Nygårdsfjellin tuulipuiston, kuten myös täysin luvitetut Anstadblåheian ja Sørkjordin projektit. Fortum valmistelelee Anstadblåheian ja Sørkjordin rakentamista ja arvioi käyttöönoton tapahtuvan vuosina 2018 ja 2019. Näiden kolmen tuulipuiston kapasiteetin arvioidaan valmistuttuaan olevan 170 MW.

Lokakuussa 2016 Fortum käynnisti vähemmistöosakkeiden lunastusprosessin hankkiakseen loput Ekokem Oyj:n (nimi muutettu Fortum Waste Solutions Oy:ksi) osakkeet. Prosessi saatiin päätökseen maaliskuussa 2017, minkä jälkeen Fortum omistaa 100 % yhtiön osakkeista.

Huhtikuussa 2017 Fortum ja RUSNANO päättivät 50/50 yhteistyösopimuksesta, jonka tavoite on varmistaa mahdollisuus takuuhinnan piirissä (CSA) olevan tuulivoiman rakentamiseen Venäjällä. RUSNANO on Venäjän valtion omistama kehitysyritys. Fortumin ja RUSNANON 50/50 omistama sijoitusrahasto voitti kesäkuussa 2017 Venäjän valtion tuulihuutokaupassa oikeuden rakentaa 1000 megawattia takuuhintaista tuulivoimakapasiteettia. Jokainen investointi päätetään tapauskohtaisesti sijoitusrahaston kokonaisvaltuutuksen puitteissa. Fortumin sijoitusrahastoon sijoittaman oman pääoman määrä on enintään 15 miljardia ruplaa (tällä hetkellä noin 220 miljoonaa euroa). Pääoma sitoutuu mikäli investointipäätöksiä tehdään (noin 5 vuoden aikana).

Hafslundin omistuksen uudelleenjärjestelyt Oslon kaupungin kanssa saatiin päätökseen 4. elokuuta 2017. Fortum myi omistamansa 34,1 %:n osuuden Hafslund ASA:sta Oslon kaupungille. Fortum hankki 100 %:n osuuden Hafslund Marked AS:stä, 50 %:n osuuden Hafslund Varme AS:stä sisältäen Oslon kaupungin jätteenpolttolaitoksen Klemetsrudanlegget AS (KEA):n, nykyisin Fortum Oslo Varme AS, sekä 10 %:n osuuden Hafslund Produksjon Holding AS:stä.

Järjestelyn velaton kokonaiskauppahinta on noin 940 miljoonaa euroa. Lopulliseen kauppahintaan tehdään tarvittaessa vielä oikaisuja hankittujen yhtiöiden hankintahetken taseiden valmistuttua. Hankintaan liittyvät arvioitut transaktiokulut 5 miljoonaa euroa, on esitetty vertailukelpoisuuteen vaikuttavissa erissä vuoden 2017 kolmannella neljänneksellä (myyntivoitot ja muut).

Järjestelyn nettokauppahinta sisältäen toukokuussa 2017 saatu osinko on noin 230 miljoonaa euroa.

Hafslund Marked ja Fortum Oslo Varme yhdistellään Fortum konserniin 1. elokuuta 2017 lähtien. Hafslund Marked yhdistellään Consumer Solutions -segmenttiin. Fortumilla on operatiivinen vastuu tytäryhtiönä yhdistelystä Fortum Oslo Varmesta, jossa määräysvallattomilla omistajilla on 50 %:n osuus. Hafslund Produksjon Holding yhdistellään osakkuusyhtiönä ja se raportoidaan Generation -segmentissä. Fortum valmistelelee parhaillaan hankintamenolaskelmaa ja lisätietoja julkistetaan neljännessä osavuositiedossa.

Vaikutus Consumer Solutions -segmentin myyntiin oli 102 miljoonaa euroa, vertailukelpoiseen liikevoittoon 1 miljoonaa euroa ja vertailukelpoiseen käyttökatteeseen (EBITDA) 5 miljoonaa euroa. Vaikutus City Solutions -segmentin myyntiin oli 8 miljoonaa euroa, vertailukelpoiseen liikevoittoon -6 miljoonaa euroa ja vertailukelpoiseen käyttökatteeseen (EBITDA) -1 miljoonaa euroa. Vaikutus sisältää tuloksen kahdelta kuukaudelta ja heijastaa liiketoiminnan kausivaihtelua.

Fortum julkisti 26. syyskuuta 2017 allekirjoittaneensa sopimuksen järjestelystä E.ONin kanssa, jonka mukaan E.ONilla on oikeus tarjota 46,65 %:n omistusosuutensa Uniperissa vuoden 2018 alussa. Fortum laskee liikkeelle kaikille Uniperin osakkeenomistajille suunnatun vapaaehtoisen julkisen ostotarjouksen arvoltaan 22 euroa osakkeelta.

Yrityshankinnat vuoden 2016 aikana

31.8.2016 saatettiin päätökseen 81 %:n osake-enemmistön hankinta pohjoismaisesta kiertotalousyhtiö Ekokem Oyj:stä (nimi muutettu Fortum Waste Solutions Oy:ksi). Velaton kokonaiskauppahinta yhtiön koko osakekannalle on yhteensä noin 680 miljoonaa euroa. Fortum teki myös syyskuun loppuun asti voimassa olleen ostotarjouksen lopuista osakkeista samaan 165 euron osakekohtaiseen hintaan. Joulukuun loppuun mennessä Fortumin omistusosuus oli 98,2 %.

Vuoden 2017 kolmannella neljänneksellä valmistunut lopullinen hankintamenolaskelma perustuu taseeseen per 31.8.2016. Alustavaan hankintamenolaskelmaan ei tehty olennaisia muutoksia.

Fortum Waste Solutions Oy on yhdistelty Fortum-konserniin elokuun 2016 lopusta lähtien osana City Solutions -segmenttiä. Tämän osavuositiedon vertailutiedot sisältävät Ekokemin tuloksen 1. syyskuuta 2016 alkaen. Fortum Waste Solutions osuus City Solutions -segmentin vuoden 2017 kolmen ensimmäisen neljänneksen liikevaihdosta oli 201 miljoonaa euroa (syys-joulukuu 2016: 105), vertailukelpoisesta liikevoitosta 11 miljoonaa euroa (syys-joulukuu 2016: 7) sekä vertailukelpoisesta käyttökatteesta 48 miljoonaa euroa (syys-joulukuu 2016: 26). Vuoden 2017 kolmannen kolmanneksen liikevaihto oli 69 miljoonaa euroa, vertailukelpoinen liikevoitto 4 miljoonaa euroa ja vertailukelpoinen käyttökate 16 miljoonaa euroa.

Fortum teki 8.1.2016 Puolassa julkisen ostotarjouksen Varsovan pörssissä listatun sähkön ja kaasun myyntiyhtiö Grupa DUON S.A.:n (nimi muutettu Fortum Markets Polska S.A.:ksi) kaikista osakkeista. Tarjousaika päättyi 26.2.2016, ja Fortum sai merkintäajan päättymiseen mennessä myyntisitoumuksen osakkeenomistajilta 93,35 prosentista yhtiön osakkeista. Tarjottu osakohtainen hinta oli 3,85 Puolan zlotya. Loput osakkeet hankittiin osakkeenomistajilta pakollisen lunastusmenettelyn kautta samaan osakekohtaiseen hintaan. Huhtikuussa Fortum hankki 100 %:n omistusosuuden ja kesäkuussa osakkeet poistettiin pörssistä.

Tähän osavuositiedon sisältyy Fortum Markets Polska S.A. konsernin tulosvaikutus 1.4.2016 lähtien. Consumer Solutions -segmenttiin sisältyvä liikevaihto vuoden 2017 kolmella ensimmäisellä neljänneksellä oli 193 miljoonaa euroa (huhti-joulukuu 2016: 155), vertailukelpoinen liikevoitto 1 miljoonaa euroa (huhti-joulukuu 2016: 4) ja vertailukelpoinen käyttökate 4 miljoonaa euroa (huhti-joulukuu 2016: 8). Vuoden 2017 kolmannen neljänneksen liikevaihto oli 48 miljoonaa euroa, vertailukelpoinen liikevoitto -1 miljoonaa euroa ja vertailukelpoinen käyttökate 0 miljoonaa euroa.

Vuoden 2017 ensimmäisellä neljänneksellä valmistunut lopullinen hankintamenolaskelma perustuu taseeseen per 31.3.2016. Hankintamenolaskelmaan ei tehty olennaisia muutoksia vuoden 2016 tilinpäätöksessä julkistettuihin tietoihin verrattuna.

Fortum hankki 1.4.2016 ruotsalaisen IT-yrityksen Info24:n (nimi muutettu Tingcore AB:ksi) koko osakekannan. Tingcore AB on teollisen internetin palvelujen kehittämiseen erikoistunut yritys. Fortum hankki 21.12.2016 ruotsalaisen Turebergs Recycling AB:n koko osakekannan. Tureberg Recycling AB:n pääliiketoimintaa ovat ympäristörakentaminen, kierrätys ja jätteenpolttolaitosten pohjatuhan käsittely.

2016	Fortum Waste Solutions Oy	Fortum Markets Polska S.A.	Muut	Fortum yhteensä
milj. euroa				
Maksettu vastike	570	106	15	691
Maksamaton vastike	10		3	13
Vastike yhteensä	580	106	17	703
Hankittujen nettovarojen käypä arvo	440	86	17	543
Kurssierot	0	2	0	2
Liikearvo	141	22	0	163

milj. euroa	Fortum Waste Solutions Oy			Fortum Markets Polska S.A.			Fortum yhteensä ¹⁾		
	Hankitun omaisuuden kirjanpitoarvo	Käypien arvojen kohdistukset	Käypä arvo yhteensä	Hankitun omaisuuden kirjanpitoarvo	Käypien arvojen kohdistukset	Käypä arvo yhteensä	Hankitun omaisuuden kirjanpitoarvo	Käypien arvojen kohdistukset	Käypä arvo yhteensä
Hankittujen nettovarojen käyvät arvot									
Rahavarat	17		17	8		8	26		26
Käyttöomaisuus	315	387	702	49	34	83	366	438	804
Muut varat	67		67	37		37	108		108
Laskennalliset verovelat	-34	-77	-112	-1	-7	-7	-35	-88	-123
Muu koroton vieras pääoma	-117		-117	-16		-16	-135		-135
Korollinen vieras pääoma	-117		-117	-19		-19	-136		-136
Hankitut nettovarot	131	309	441	58	28	86	194	351	545
Määräysvallattomat omistajat	1	0	1	1		1	2		2
Yhteensä	131	309	440	58	28	86	192	351	543
Bruttoinvestoinnit									
Rahana suoritettu vastike			570			106			691
Rahavarat hankituissa tytäryrityksissä			17			8			26
Hankinnan rahavirta			553			98			664
Maksamaton vastike			10						13
Korollinen velka hankituissa tytäryrityksissä			117			19			136
Bruttoinvestoinnit hankittuihin tytäryrityksiin			680			117			813

1) Sisältää Tingcore AB:n ja Turebergs Recycling AB:n hankitut kirjanpitoarvot ja niille allokoitut käyvät arvot.

6.2 Yritysmyyntit

milj. euroa	III/2017	III/2016	I-III/2017	I-III/2016	2016	Edelliset 12kk
Myydyt tytäryhtiöosakkeet (brutto)	54	2	54	124	127	57
Myydyt osakkuus- ja yhteisyritysosakkeet (brutto)	687	1	687	34	34	687
Myydyt osakkeet (brutto)	741	2	741	158	161	744

Yritysmyyntit vuoden 2017 aikana

Fortum myi 34,1% :n omistusosuutensa Hafslund ASA:ssa Oslo kaupunkille osana Hafslundin omistuksen uudelleenjärjestelyä. Fortum kirjasi verovapaan myyntivoiton Other-segmenttiin vuoden 2017 kolmannella neljänneksellä arvoltaan noin 324 miljoonaa euroa sisältäen arvioidut transaktiokulut, joka vastaa 0,36 euron osakekohtaista tulosta.

Toukokuussa Fortum myi puolalaisen kaasunjakelu-yhtiön DUON Dystrybcja S.A.:n koko osakekannan Infracapitalille. Infracapital on M&G Investmentsiin kuuluva infrastruktuuri-investointeihin keskittyvä rahastoyhtiö. DUON Dystrybcja S.A. toimii Puolassa verkkokaasun ja nesteytetyn maakaasun jakelu-yhtiönä. Fortum hankki yhtiön vuonna 2016 osana sähkön- ja kaasunmyyntiyhtiö DUONin yritysostoa (nykyisin Fortum Markets Polska S.A.). Fortum kirjasi Consumer Solutions -segmentin vuoden 2017 kolmannen neljänneksen tulokseen 2 miljoonan euron myyntivoiton ennen veroja.

Yritysmyyntit vuoden 2016 aikana

Helmikuussa 2016 Fortum myi 100 %:n omistuksensa tytäryhtiössään OOO Tobolsk CHP:ssä SIBURille, joka on Venäjän suurin integroitu petrokemian- ja kaasunjalostusyhtiö. OOO Tobolsk CHP omistaa Tobolskissa, Länsi-Siperiassa sijaitsevan sähkön ja lämmön yhteistuotantolaitoksen (CHP). Fortum kirjasi kaupasta Russia -segmenttiin vuoden 2016 ensimmäiselle neljännekselle 32 miljoonan euron kertaluonteisen myyntivoiton ennen veroja.

Maaliskuussa 2016 Fortum sai päätökseen 51,4 prosentin omistusosuutensa myyntiin virolaisessa kaasun tuonti-, myynti- ja jakelu-yhtiössä AS Eesti Gaasissa. Fortum myi omistusosuutensa Trilini Energy OÜ:lle. Fortum kirjasi kaupasta City Solutions -segmenttiin vuoden 2016 ensimmäiselle neljännekselle noin 11 miljoonan euron kertaluonteisen myyntivoiton ennen veroja.

7. Liikevaihto

milj. euroa	III/2017	III/2016	I-III/2017	I-III/2016	2016	Edelliset 12kk
Sähkönmyynti ilman välillisiä veroja	681	566	2 129	1 866	2 587	2 850
Lämmön myynti	79	67	501	410	648	739
Muut myynnit	158	98	458	213	398	643
Yhteensä	919	732	3 088	2 489	3 632	4 231

8. Tuloverot

Tuloverot tammi syyskuulta 2017 olivat 186 miljoonaa euroa (I-III/2016: 54). Efektiivinen tuloverokanta tuloslaskelman mukaan oli 22,9 % (I-III/2016: 13,1 %). Vertailukelpoinen efektiivinen tuloverokanta, ilman osuutta osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta, verovapaita myyntivoittoja sekä muita merkittäviä kertaluontoisia tuloveroeria, oli 19,1 % (I-III/2016: 19,0 %).

Merkittävä kertaluontoinen tuloveroerä vuoden 2017 toisella neljänneksellä liittyi Ruotsin valitusluottamustoimelta saatuun päätöksen, joka oli määrältään 115 miljoonaa euroa. Kirjaus ei vaikuta Fortumin kassavirtaan, sillä ylimääräinen vero on maksettu jo kesäkuussa 2016.

Fortum on maksanut veroja liittyen käynnissä oleviin verokiistoihin. Valitusprosessit ovat kesken ja lainopillisten arvioiden ja niitä tukevien lausuntojen perusteella maksut on kirjattu saamiseksi, 142 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 237), sisältyen verosaamisiin. Katso lisätietoja liitetiedosta 20 Oikeudenkäynnit ja viranomaismenettelyt.

9. Osakekohtainen osinko

Vuoden 2016 osingonjaosta, 1,10 euroa osaketta kohti ja yhteensä 977 miljoonaa euroa, päätettiin yhtiökokouksessa 4.4.2017. Osinko maksettiin 13.4.2017.

Vuoden 2015 osingonjaosta, 1,10 euroa osaketta kohti ja yhteensä 977 miljoonaa euroa, päätettiin yhtiökokouksessa 5.4.2016. Osinko maksettiin 14.4.2016.

10. Aineettomien hyödykkeiden muutos

milj. euroa	30.9.2017	30.9.2016	31.12.2016
Kirjanpitoarvo kauden alussa	467	222	222
Tytäryhtiöhankinnat	638	202	216
Käyttöomaisuusinvestoinnit	10	1	3
Päästöoikeuksien muutokset	-6	-5	0
Poistot	-20	-14	-19
Uudelleenryhmittelyt	10	3	4
Muuntoerot ja muut muutokset	-22	23	39
Kirjanpitoarvo kauden lopussa	1 076	432	467

Josta liikearvon osuus

milj. euroa	30.9.2017	30.9.2016	31.12.2016
Kirjanpitoarvoon sisältyvä liikearvo kauden alussa	353	152	152
Yrityshankinnat ¹⁾	291	162	163
Muuntoerot	-12	21	38
Kirjanpitoarvoon sisältyvä liikearvo kauden lopussa	633	336	353

1) Katso lisätietoja liitetiedosta 6 Yrityshankinnat ja -myynnit

11. Aineellisten käyttöomaisuushyödykkeiden muutos

milj. euroa	30.9.2017	30.9.2016	31.12.2016
Kirjanpitoarvo kauden alussa	9 930	8 710	8 710
Tytäryhtiöhankinnat	796	744	747
Käyttöomaisuusinvestoinnit	472	355	588
Ydinvoiman käytöstäpoistamiskulut	-5	4	-6
Vähennykset	-6	-4	-7
Poistot	-316	-250	-355
Myynnit	-53	-90	-92
Uudelleenryhmittelyt	-10	-3	-4
Muuntoerot ja muut muutokset	-206	98	348
Kirjanpitoarvo kauden lopussa	10 603	9 563	9 930

12. Muutokset osuuksissa osakkuus- ja yhteisyrityksissä

milj. euroa	30.9.2017	30.9.2016	31.12.2016
Kirjanpitoarvo kauden alussa	2 112	1 959	1 959
Osakkuusyritysten hankinnat	94	9	17
Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta	114	116	131
Saadut osingot	-58	-54	-54
Osakkuusyritysten muut laajan tuloksen erät	1	-8	0
Myynnit	-365	-22	-22
Muuntoerot ja muut muutokset	-40	42	81
Kirjanpitoarvo kauden lopussa	1 858	2 042	2 112

Osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta

Fortumin osuus osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta vuoden 2017 kolmannella neljänneksellä oli 21 miljoonaa euroa (III/2016: 11), josta Hafslund ASA:n osuus oli 9 miljoonaa euroa (III/2016: 10), Territorial Generating Companyn 1 (TGC-1) osuus 8 miljoonaa euroa (III/2016: 7) ja Fortum Värmen osuus -5 miljoonaa euroa (III/2016: -4).

Fortumin laadintaperiaatteiden mukaisesti Hafslundin ja TGC-1:n tulos sisältyy Fortumin lukuihin edellisen neljänneksen julkaistujen lukujen perusteella, sillä tavallisesti viimeisin osavuositiedon ei ole vielä saatavilla.

Fortumin osuus osakkuusyritysten tuloksesta tammi-syyskuulta 2017 oli 114 miljoonaa euroa (I-III/2016: 116), josta Hafslundin osuus oli 40 miljoonaa euroa (I-III 2016: 42), Territorial Generating Companyn 1 (TGC-1) osuus 28 miljoonaa euroa (I-III 2016: 34) ja Fortum Värmen osuus 40 miljoonaa euroa (I-III 2016: 40). Hafslund ASA:n uudelleenjärjestelyn ja Fortumin 34,1 %:n omistusosuuden myynnin johdosta, Fortumilla ei tule olemaan tulevaisuudessa osuuksia osakkuusyrityksen tuloksesta Hafslund ASA:lta.

Saadut osingot

Vuoden 2017 kolmen ensimmäisen neljänneksen aikana Fortum sai osakkuusyrityksiltään osinkoa 58 miljoonaa euroa (I-III/2016: 54), josta Fortum Värmeltä saatu osinko oli 21 miljoonaa euroa (I-III 2016: 22) ja Hafslundilta saatu osinko oli 23 miljoonaa euroa (I-III 2016: 21).

13. Korolliset saamiset

milj. euroa	Tasearvo		Käypä arvo	
	30.9.2017	30.9.2017	31.12.2016	31.12.2016
Pitkäaikaiset lainasaamiset osakkuusyrityksiltä	673	703	704	744
Pitkäaikaiset lainasaamiset yhteisyrityksiltä	212	236	182	206
Muut pitkäaikaiset korolliset saamiset	79	80	99	99
Pitkäaikaiset korolliset saamiset yhteensä	965	1 019	985	1 049
Lyhytaikaiset korolliset saamiset	417	417	395	395
Korolliset saamiset yhteensä	1 382	1 436	1 380	1 444

Pitkäaikaisiin lainasaamisiin sisältyy saamia osakkuus- ja yhteisyrityksiltä yhteensä 885 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 886). Näihin sisältyy saamia 654 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 686) ruotsalaisilta ydinvoima-osakkuusyrityksiltä OKG AB:lta ja Forsmarks Kraftgrupp AB:lta, joita rahoitetaan pääsääntöisesti osakslainoilla osakkaiden omistusosuuksien suhteessa.

TVO:n rakentamaa Olkiluoto 3 -ydinvoimalaa rahoitetaan ulkoisilla lainoilla, osakeanneilla ja osakslainoilla TVO:n osakkeenomistajien välisten osakassopimusten perusteella. Fortumin osakasaaminen liittyy Olkiluoto 3 -ydinvoimalan rakentamiseen oli 30.9.2017 145 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 120). Tämän lisäksi yhtiö on sitoutunut antamaan projektille korkeintaan 50 miljoonaa euroa lisärahoitusta.

Korolliset saamiset sisältää myös 109 miljoonan euron (vuoden 2016 lopussa: 131) saamisen venäläiseltä kaasunjalostus- ja petrokemianyhtiöltä SIBURilta liittyen myyntiin OOO Tobolsk CHP:n osakkeisiin.

Lyhytaikaiset korolliset saamiset sisältää 385 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 360) pantattuja rahavaroja, jotka on pääasiassa annettu vakuudeksi hyödykejohtannaispörssille. Pantattujen varojen määrä kasvoi 2016 johtuen siitä, että uusi EMIR-asetus edellyttää täysimääräisiä vakuuksia.

Vuoden 2016 lopussa Nasdaqin markkinatakaus termiinisolimuksille päättyi ja kaupankäynti siirtyi termiineistä päivittäin selvitetäviin futuureihin. Fortumin rahavirtalaskelmassa futuurien päivittäinen selvitys näytetään käyttöpääoman muutoksessa, kun taas pantattujen rahavarojen muutokset esitetään investointien rahavirrassa.

14. Korollinen nettovelka

Nettovelka			
milj. euroa	30.9.2017	30.9.2016	31.12.2016
Korolliset velat	4 951	5 185	5 107
Likvidit varat	3 877	5 322	5 155
Nettovelka	1 075	-137	-48

Nettovelka lasketaan korollisten velkojen ja likvidien varojen erotuksena vähentämättä korollisia saamisia, määrältään 1 382 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 1 380). Korolliset saamiset sisältävät pääasiassa pitkäaikaiset osakaslainat osittain omistetuille ydinvoimayhtiöille. Katso lisätietoja liitetiedosta 13 Korolliset saamiset.

Korolliset velat	Tasearvo	Käypä arvo	Tasearvo	Käypä arvo
milj. euroa	30.9.2017	30.9.2017	31.12.2016	31.12.2016
Joukkovelkakirjalainat	2 962	3 151	3 329	3 609
Lainat rahoituslaitoksilta	295	319	393	425
Takaisinlainaus Valtion ydinjätehuoltorahastosta	1 129	1 187	1 094	1 156
Muut pitkäaikaiset korolliset velat ¹⁾	362	421	151	157
Pitkäaikaiset korolliset velat yhteensä ²⁾	4 748	5 078	4 967	5 348
Lyhytaikaiset korolliset velat	203	204	140	140
Yhteensä	4 951	5 282	5 107	5 488

1) Sisältää lainat suomalaisilta eläkelaitoksilta 53 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 58) ja muita lainoja 309 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 93).

2) Tasearvot sisältävät pitkäaikaisen lainan lyhytaikaisen osuuden 593 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 499).

Takaisinlainaus Valtion ydinjätehuoltorahastosta sisältää Loviisan ydinvoimalaitokseen liittyvän osan sekä lainauksen TVO:n kautta.

Vuoden 2017 ensimmäisen neljänneksen aikana Fortum lisäsi takaisinlainaustaan Valtion ydinjätehuoltorahastosta ja Teollisuuden Voimalta 35 miljoonalla eurolla yhteensä 1 129 miljoonaa euroon. Maaliskuussa Fortum maksoi takaisin kaksi SEK määräistä joukkovelkakirjalainaa vasta-arvolta 290 miljoonaa euroa (2 750 miljoonaa Ruotsin kruunua). Toisen neljänneksen aikana Fortum maksoi takaisin NOK määräisen joukkovelkakirjalainan vasta-arvolta 53 miljoonaa euroa (500 miljoonaa Norjan kruunua) ja SEK määräisen lainan NIB:ille vasta-arvolta 78 miljoonaa euroa (750 miljoonaa Ruotsin kruunua). Muutos muissa pitkäaikaisissa korollisissa veloissa kolmannen neljänneksen aikana johtuu pääosin Osion kaupungin myöntämästä 217 miljoonan euron (2 000 miljoonaa Norjan kruunua) osakaslainasta Fortum Oslo Varme AS:lle osana Hafslundin uudelleenjärjestelyä. Fortum Oslo Varme rahoitetaan omistussuhteiden mukaan.

Lyhytaikainen rahoitus sisälsi syyskuun 2017 lopussa 113 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 135) Credit Support Annex sopimuksia. Korollinen velka nousi kolmannen neljänneksen aikana 240 miljoonaa euroa 4 711 miljoonasta eurosta 4 951 miljoonaa euroon.

Pääasiassa euro- ja Ruotsin kruunumääräisistä lainoista koostuvan lainasalkun keskimääräinen korkokulu tilinpäätöspäivänä oli 2,3 % (vuoden 2016 lopussa: 2,1 %). Osa ulkoisista lainoista, 742 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 805), on vaihdettu johdannaisopimuksilla Venäjän ruplamääräisiksi. Näiden lainojen keskimääräinen korkokulu kauden lopussa oli 10,2 % sisältäen Venäjän ruplasuojauksen kulut (vuoden 2016 lopussa: 11,4 %). Koko lainasalkun keskimääräinen korkokulu johdannaisineen oli kauden lopussa 3,5 % (vuoden 2016 lopussa: 3,5 %).

Korollisten lainojen erääntyminen	
milj. euroa	30.9.2017
2017 ¹⁾	230
2018	613
2019	803
2020	69
2021	536
2022 ja myöhemmin	2 700
Yhteensä	4 951

1) Sisältäen käteisvakuuksia 113 miljoonaa euroa perustuen Credit Support Annex sopimuksiin. Saatu raha on kirjattu lyhytaikaisiin velkoihin.

Likvidit varat			
milj. euroa	30.9.2017	30.9.2016	31.12.2016
Talletukset ja arvopaperit, joiden maturiteetti yli 3 kuukautta	1 023	3 561	3 475
Rahat ja pankkisaamiset	2 853	1 762	1 679
Yhteensä	3 877	5 322	5 155

Likvidit varat vähenivät vuoden kolmannen neljänneksen aikana 229 miljoonaa euroa, 4 106 miljoonasta eurosta 3 877 miljoonaa euroon.

Likvidit varat sisältävät talletuksia ja rahaa pankkitileillä 3 394 miljoonaa euroa ja yritystodistuksia 483 miljoonaa euroa. Talletukset ja arvopaperit koostuvat määräaikaista talletuksista ja yritystodistuksista, joiden maturiteetti on yli 3 mutta alle 12 kuukautta. Sijoitusten keskiporkko ilman Venäjän talletuksia 30.9.2017 oli -0,17% (vuoden 2016 lopussa: -0,01 %). PAO Fortumissa likvidien varojen määrä oli 268 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 105), joiden keskimääräinen korkotuotto tilinpäätöspäivänä oli 6,8 %.

Likvideistä varoista 3 209 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 4 663) on talletettu sellaisten vastapuolien kanssa, joilla on hyvä (investment grade) luottoluokitus. Lisäksi 668 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 377) on talletettu sellaisten vastapuolien kanssa, jotka konsernin luotonvalvonta on erikseen arvioinut ja hyväksynyt.

15. Ydinvoimaan liittyvät varat ja velat

Fortum omistaa Suomessa Loviisan ydinvoimalaitoksen. Fortumin konsernitaseen erät Osuus valtion ydinjätehuoltorahastosta ja Ydinvoimaan liittyvät varaukset liittyen ydinjätehuoltoon koskevat Loviisan ydinvoimalaa.

Fortumilla on myös vähemmistöosuuksia ydinvoimayhtiöissä, joita ovat Teollisuuden Voima Oyj (TVO) Suomessa sekä omistukset OKG Aktiebolagissa (OKG) ja Forsmarks Kraftgrupp AB:ssa (Forsmark) Ruotsissa. Vähemmistöosuudet on luokiteltu osakkuus- ja yhteisyrityksiksi ja konsolidoidaan pääomaosuusmenetelmällä. Yhtiöt Suomessa ja Ruotsissa toimivat omakustannusperiaatteella. Omistajat ostavat sähköä paikallisen kirjanpitoikäntönnön mukaisesti lasketulla tuotantokustannushinnalla, joka sisältää myös poistot, korkokulut ja tuotantoverot.

Sekä Suomessa että Ruotsissa ydinvoimaoperaattorit ovat lakisääteisesti velvollisia huolehtimaan laitosten käytöstäpoistamisesta ja käytetyn polttoaineen loppusijoituksesta (ydinjätehuolto). Molemmissa maissa ydinvoimaoperaattorit ovat velvoitettuja turvaamaan ydinjätehuollon rahoittamisen suorittamalla maksuja viranomaisten hallinnoimiin ydinjäterahastoihin. Ydinvoimaoperaattoreiden pitää myös antaa vakuuksia taatakseen riittävät varat laitosten tulevista käytöstäpoistoista ja käytetyn polttoaineen loppusijoituksesta aiheutuvien kustannusten kattamiseksi.

15.1 Ydinvoimaan liittyvät varat ja velat kokonaan omistetuissa ydinvoimalaitoksissa, Loviisa

milj. euroa	30.9.2017	30.9.2016	31.12.2016
Taseeseen sisältyvät erät			
Ydinvoimaan liittyvät varaukset	851	836	830
Fortumin osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta	851	836	830
Lainmukainen vastuu ja osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta			
Ydinjätehuoltovastuu Suomen ydinenergialain mukaan	1 141	1 094	1 141
Rahastotavoite	1 125	1 094	1 125
Fortumin osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta	1 125	1 094	1 094
Taseeseen kirjaamaton rahasto-osuus	274	258	264

Loviisan ydinvoimalaitoksen lainmukainen vastuu

Työ- ja elinkeinoministeriön joulukuussa 2016 tekemään päätökseen perustuva lainmukainen vastuu 30.9.2017 oli yhteensä 1 141 miljoonaa euroa.

Lainmukainen vastuu perustuu vuosittain tehtävään kustannusarvioon sekä joka kolmas vuosi tehtävään tekniseen suunnitelmaan. Uusi tekninen suunnitelma valmistui vuonna 2016. Uuden teknisen suunnitelman myötä lainmukainen vastuu kasvoi johtuen käytetyn ydinpolttoaineen välivarastointiin ja loppusijoittamiseen liittyvien kustannusarvioiden päivityksestä. Lainmukainen vastuu määritetään olettaen, että laitoksen käytöstäpoisto tapahtuisi arviointivuotta seuraavan vuoden alussa.

Fortumin osuus Valtion ydinjätehuoltorahastossa

Suomen ydinenergialain mukaisesti Fortumilla on velvoite kattaa lainmukainen vastuunsa kokonaisuudessaan Valtion ydinjätehuoltorahaston kautta. Viranomaiset päättävät Fortumin rahastotavoitteen Valtion ydinjätehuoltorahastossa samassa yhteydessä, kun lainmukaisen vastuun määrä päätetään vuosittain joulukuussa. Fortum suorittaa ydinjätehuoltomaksuja Valtion ydinjätehuoltorahastoon kyseisten päätösten mukaisesti. Nykyinen rahastotavoite perustuu joulukuun 2016 päätökseen ja on yhteensä 1 125 miljoonaa euroa.

IFRS-standardin mukainen ydinvoimaan liittyvä varaus ja rahasto-osuus

Ydinvoimaan liittyvät varaukset sisältävät käytöstäpoistamista ja käytetyn polttoaineen loppusijoittamista varten tehdyt varaukset. IAS 37:n mukaan lasketut ydinvoimaan liittyvät varaukset kasvoivat 21 miljoonaa euroa vuoden 2016 lopusta ja olivat 851 miljoonaa euroa 30.9.2017. Varaukset perustuvat samoihin tulevien kustannusten kassavirtoihin kuin lainmukainen vastuu, mutta lainmukaista vastuuta ei diskontata nykyarvoon.

Fortumin osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta 30.9.2017 oli 1 125 miljoonaa euroa, kun taas rahasto-osuuden tasearvo vastaavalla hetkellä oli 851 miljoonaa euroa. Fortumin rahasto-osuuden tasearvo ei saa ylittää IFRS:n mukaisesti laskettua varauksen määrää taseessa. Rahasto on IFRS:n näkökulmasta yllirahastoitu yhteensä 274 miljoonaa euroa. Niin kauan kuin ydinjätehuoltorahasto pysyy IFRS:n näkökulmasta yllirahoitettuna, kirjataan positiivinen vaikutus liikevoittoon, kun varaus kasvaa enemmän kuin nettomaksut ydinjätehuoltorahastoon. Negatiivinen kirjaus kirjataan liikevoittoon aina, kun nettomaksut ydinjätehuoltorahastoon ovat suuremmat kuin varauksen kasvu. Edellä mainittua kirjausta ei sisällytetä Fortumin vertailukelpoiseen liikevoittoon, katso liitetieto 4 Tiedot segmenteittäin.

Takaisinlainaus Valtion ydinjätehuoltorahastosta

Suomalaisilla Valtion ydinjätehuoltorahaston osapuolilla on mahdollisuus ottaa lainaa rahastolta tietyin ehdoin. Fortum on käyttänyt oikeuttaan lainata rahastolta ja pantannut Kemijoki Oy:n osakkeita vakuudeksi. Lainat uusitaan vuosittain. (Katso liitetieto 14 Korollinen nettovelka sekä liitetieto 19 Pantatut varat ja vastuut).

15.2 Ydinvoimalaitokset osakkuus- ja yhteisyrityksissä

OKG, Forsmark ja TVO ovat omakustannuseriaa toimivia yrityksiä, joista omistajat ostavat sähköä tuotantokustannuksia vastaavaan hintaan sisältäen myös poistot, korkokulut ja tuotantoverot. Fortum kirjaa laskutetut kustannukset paikallisten kirjanpitosäännösten mukaisina. Laskutetun sähköntuotantokustannuksen lisäksi Fortum kirjaa IFRS-oikaisuja Fortumin laadintaperiaatteiden mukaisesti. Oikaisut sisältävät myös Fortumin osuudet yhtiöiden ydinjäterahastoista ja ydinvoimaan liittyvistä varauksista.

Alla olevissa taulukoissa on esitetty yhtiöiden ydinjäterahastojen ja -varausten määrät (100%) sekä Fortumin osuudet näistä.

TVO:n ydinvoimaan liittyvät varat ja velat (100 %)			
milj. euroa	30.9.2017	30.9.2016	31.12.2016
TVO:n taseeseen sisältyvät erät			
Ydinvoimaan liittyvät varaukset	973	962	955
TVO:n osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta	973	962	955
joista Fortumin nettomääräinen osuus pääomaosuusmenetelmällä yhdisteltynä	0	0	0
TVO:n lainmukainen vastuu ja osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta			
Ydinjätehuoltovastuu Suomen ydinenergialain mukaan	1 450	1 369	1 450
Osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta	1 428	1 369	1 380
Taseeseen kirjaamaton rahasto-osuus	455	407	425

TVO:n lainmukainen vastuu ja osuus rahastosta perustuvat samoihin periaatteisiin kuin yllä on kuvattu Loviisan ydinvoimalan osalta.

TVO:n osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta Suomessa on IFRS-näkökulmasta ylläohitettu 455 miljoonaa euroa (josta Fortumin osuus on 121 miljoonaa euroa), koska TVO:n osuus rahastosta 30.9.2017 oli 1 428 miljoonaa euroa ja tasearvo 973 miljoonaa euroa.

Suomalaisilla Valtion ydinjätehuoltorahaston osapuolilla on mahdollisuus ottaa lainaa rahastolta tietyin ehdoin. Fortum käyttää oikeuttaan lainata rahastolta TVO:n kautta omistusosuutensa mukaisesti. Katso lisätietoja liitetiedosta 14 Korollinen nettovelka.

OKG:n ja Forsmarkin ydinvoimaan liittyvät varat ja velat (100 %)			
milj. euroa	30.9.2017	30.9.2016	31.12.2016
OKG:n ja Forsmarkin ydinvoimaan liittyvät varat ja velat ¹⁾			
Ydinvoimaan liittyvät varaukset	3 423	3 125	3 297
Osuus Valtion ydinjätehuoltorahastosta	3 131	2 976	3 068
Nettomäärä	-293	-149	-229
joista Fortumin nettomääräinen osuus pääomaosuusmenetelmällä yhdisteltynä	-116	-61	-106

1) Kirjattu Fortumin laadintaperiaatteiden mukaan. Yhtiöiden erillisiin päätöksiä ei laadita IFRS-standardien mukaan.

Ydinvoimaoperaattorien omistama Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB) huolehtii Ruotsissa kaikesta ydinjätehuollosta ydinvoimaoperaattorien puolesta. SKB:n toimintaa rahoittaa Ruotsin Valtion Ydinjätehuoltorahasto, joka puolestaan on ydinvoimaoperaattoreiden rahoittama.

Ydinjätehuoltomaksujen lisäksi ydinvoimayhtiöt antavat takauksia kattamattomien vastuiden ja ennakoimattomien tapahtumien vakuudeksi. Fortumin antamat takaukset ydinvoima-osakkuusyritysten puolesta esitetään liitetiedossa 19 Pantatut varat ja vastuut.

Ydinjätehuoltomaksujen ja -vastuiden tarkistus tehdään kolmen vuoden välein viranomaispäätöksellä Ruotsin ydinturvallisuusviranomaisen (Strålsäkerhetsmyndigheten, SSM) esityksestä. Esitys perustuu SKB:n laatimaan kustannusarvioon. Nykyiset maksut ja vakuudet on päätetty vuosille 2015-2017. SKB on tehnyt uuden teknisen suunnitelman vuonna 2016. Vuonna 2017 SKB lähettää ehdotetun teknisen suunnitelman SSM:lle, jonka jälkeen Ruotsin hallitus päättää ydinjätemaksuista ja vastuista vuosille 2018-2020. Ydinjätemaksut perustuvat tulevaisuuden kustannusennusteisiin olettaen että ydinvoimalan yksiköiden käyttöikä on 40 vuotta.

16. Muut varaukset

milj. euroa	Ympäristövaraukset			Muut varaukset		
	30.9.2017	30.9.2016	31.12.2016	30.9.2017	30.9.2016	31.12.2016
Varaukset kauden alussa	47	2	2	82	96	96
Yrityshankinnat	0	35	44	0	7	4
Varausten lisäys	1	0	1	27	6	14
Käytetyt varaukset	0	0	0	-13	-14	-25
Käyttämättömien varausten purku	0	0	0	-3	-8	-9
Diskonttauksen purkautuminen	0	0	0	0	0	0
Kurssierot ja muut muutokset	-3	0	0	3	1	2
Varaukset kauden lopussa	45	37	47	95	88	82
Lyhytaikaiset varaukset ¹⁾	1	0	1	6	7	11
Pitkäaikaiset varaukset	43	37	46	89	80	70

1) Sisältyy tase-erään ostovelat ja muu lyhytaikainen vieras pääoma.

Ympäristövaraukset muodostuvat pääasiassa kaatopaikkojen peitto- ja valvontavelvoitteista sekä saastuneiden alueiden puhdistusvelvoitteista. Varauksista suurimman osan arvioidaan tulevan käytetyksi seuraavien 10-15 vuoden kuluessa. Ympäristövarauksien kasvu vuonna 2016 oli pääosin seurausta Ekokemin hankinnasta (katso liitetieto 6 Yrityshankinnat ja -myynnit).

Inkoon hiilivoimalaitoksen käytöstäpoistamisvaraus sisältyy muihin varauksiin.

17. Vuokrasopimukseen liittyvät sitoumukset

milj. euroa	30.9.2017	30.9.2016	31.12.2016
Vuoden sisällä erääntyvät	17	16	16
Yli vuoden, mutta viiden vuoden sisällä erääntyvät	66	32	31
Yli viiden vuoden kuluttua erääntyvät	59	28	27
Yhteensä	142	75	74

Vuokrasopimukseen liittyvien sitoumusten kasvu on pääosin seurausta Espoossa sijaitsevan pääkonttorin uudesta vuokrasopimuksesta.

18. Investointisitoumukset

milj. euroa	30.9.2017	30.9.2016	31.12.2016
Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet	426	490	467
Aineettomat hyödykkeet	0	0	0
Yhteensä	426	491	467

Fortum on myös sitoutunut rahoittamaan enintään 95 miljoonalla eurolla (vuoden 2016 lopussa: 100) Voimaosakeyhtiö SF:ää liittyen sen osuuteen Fennovoiman ydinvoimahankkeeseen Suomessa. Lisäksi Fortumin jäljellä oleva suora rahoitussitoumus liittyen jätepolttolaitetta käyttävään sähkön ja lämmön yhteistuotantolaitokseen Lietuan Kaunaksessa on enintään 15 miljoonaa euroa. Voimalaitosinvestointi toteutetaan Fortumin ja Lietuvos Energijan yhdessä omistaman Kauno Kogeneraciné Jėgainėn kautta.

Lisätietoa osakkuus- ja yhteisyritysten osakaslainasitoumuksista, katso liitetieto 13 Korolliset saamiset.

19. Pantatut varat ja vastuut

milj. euroa	30.9.2017	30.9.2016	31.12.2016
Omasta puolesta pantatut varat			
Lainoista			
Pantit	288	336	291
Kiinteistökiinnitykset	137	137	137
Muista sitoumuksista			
Pantit	390	351	379
Kiinteistökiinnitykset	141	99	99
Vastuut omasta puolesta			
Muut vakuudet ja vastuut	173	174	205
Vastuut osakkuus- ja yhteisyritysten puolesta			
Takaukset	609	599	603

Lainojen vakuudeksi pantatut varat

Valtion ydinjätehuoltorahaston osapuolilla on mahdollisuus ottaa lainaa rahastosta. Fortumilla on tätä lainaa varten vakuutena Kemijoki Oy:n osakkeita. Pantattuina olevien osakkeiden arvo 30.9.2017 oli 269 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 269).

Virolainen Fortum Tartu (Fortumin omistusosuus 60 %) on antanut kiinteistökiinnityksiä arvoltaan 96 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 96) lainan vakuudeksi. Fortumin eläkesäätiön myöntämän lainan vakuudeksi on annettu 41 miljoonan euron (vuoden 2016 lopussa: 41) kiinteistökiinnitykset.

Lisätietoja näihin kiinnityksiin liittyvistä korollisista veloista on liitetiedossa 14 Korollinen nettovelka.

Muiden sitoumusten vakuudeksi pantatut varat

Pantit -erään sisältyy myös pantattuja rahavaroja 370 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 345), jotka on annettu Nasdaq Commodities Europessa, kansainvälisissä ICE- ja EEX-pörseissä sekä Puolan sähköpörssissä (TGE) käytävän sähkö- ja maakaasukaupan sekä hiilidioksidipäästöoikeuksilla käytävän kaupan vakuudeksi ja 10 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 21) tuulipuiston rakentamista varten Venäjällä. Katso myös liitetieto 13 Korolliset saamiset.

Fortum on antanut Valtion ydinjätehuoltorahastolle vakuudeksi suomalaisiin voimalaitoksiin liittyviä kiinteistökiinnityksiä arvoltaan 141 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 99). Vakuudet on annettu turvaamaan kattamattomat lainmukaiset vastuut ja mahdolliset odottamattomat tapahtumat liittyen Loviisan ydinvoimalan käytöstäpoistosta ja ydinjätteen loppusijoituksesta aiheutuviin tuleviin kustannuksiin. Suomen ydinenergiain mukaan Fortum on velvoitettu maksamaan tarvittavat varat Valtion ydinjätehuoltorahastoon kattaakseen lainmukaiset vastuut. Mahdollinen kattamaton lainmukainen vastuu liittyy rahastolle suoritettavien maksujen jaksottamiseen, katso lisää liitetiedosta 15 Ydinvoimaan liittyvät varat ja velat. Kiinnitysten arvo tarkistetaan vuosittain toisen neljänneksen aikana perustuen edellisvuoden vaihteessa päivitettyyn lainmukaiseen vastuuseen ja rahastotavoitteeseen.

Omasta puolesta annetut vakuudet

Fortum omistaa Suomessa Meri-Porin hiillilauhdevoimalan, johon Teollisuuden Voima Oyj:llä (TVO) on sopimukseen perustuva 45,45 %:n osallistumisoikeus. Osallistumissopimuksen nojalla Fortumin on annettava vakuus TVO:lle mahdollisen sopimusrikkomuksen varalta. Vakuus on määrältään 125 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 125).

Vastuut osakkuusyritysten puolesta

Osakkuus- ja yhteisyritysten puolesta annettavat vastuut koostuvat pääasiassa Fortumin ydinvoimaosakkuusyrityksille (Teollisuuden Voima Oyj, Forsmarks Kraftgrupp AB ja OKG AB) annetuista takauksista. Takauksia koskien vuosia 2015-2017 on annettu Forsmarks Kraftgrupp AB:n ja OKG AB:n puolesta. Takausten määrä oli 30.6.2017 yhteensä 5 393 miljoonaa Ruotsin kruunua eli 559 miljoonaa euroa (vuoden 2016 lopussa: 565 miljoonaa euroa). Forsmark Kraftgrupp AB:n ja OKG AB:n puolesta on annettu kahdenlaisia takauksia. Rahoitusmäärä (Financierings belopp) annetaan ydinjätehuoltorahaston tarkasteluhetken mukaisen alijäämän kattamiseksi olettaen, että rahastoon ei suoriteta lisämaksuja. Alijäämä lasketaan ennakoitun kulun sekä veloitteen kattamiseksi tarkoitettujen varojen erotuksena laskentahetkellä. Lisämäärä (Kompletterings belopp) annetaan sellaisen alijäämän kattamiseksi, joka voi muodostua ennakoimattomien tapahtumien seurauksena. Fortumin Forsmark Kraftgrupp AB:n ja OKG AB:n puolesta antamat rahoitusmäärät olivat 3 843 miljoonaa Ruotsin kruunua (398 miljoonaa euroa) ja lisämäärät 1 550 miljoonaa Ruotsin kruunua (161 miljoonaa euroa) 30.9.2017.

Teollisuuden Voima Oyj:n puolesta annettu takaus ydinjätehuoltorahastolle oli 50 miljoonaa euroa 30.9.2017 (vuoden 2016 lopussa: 38). Takaus kattaa ydinjätehuoltomaksujen jaksotuksesta aiheutuvan lainmukaisen vastuun maksamattoman osuuden sekä ennakoimattomien tapahtumien riskin.

Fortumilla on vähemmistöosuuksia yhtiöissä, jotka omistavat ydinvoimalaitoksia Suomessa ja Ruotsissa. Nämä yhtiöt käsitellään pääomaosuusmenetelmällä, missä Fortumin osuus yhtiöiden varoista ja veloista esitetään taseessa nettomääräisenä. Lisätietoa Loviisan ydinvoimalaitokseen sekä Fortumin Ruotsin ja Suomen vähemmistömisteisten ydinvoimaosakkuusyritysten liittyvistä varoista ja veloista on esitetty liitetiedossa 15 Ydinvoimaan liittyvät varat ja velat.

Muut vastuut

Fortum Oil and Gas Oy:n vuoden 2004 jakautumisen seurauksena Fortumin kokonaan omistamalla Fortum Heat and Gas Oy:llä on yhteinen vastuusitoumus Neste Oyj:n kanssa. Vastuusitoumus perustuu osakeyhtiölain (734/1978) 14a luvun 6§:n säädökseen.

20. Oikeudenkäynnit ja viranomaismenettelyt

Verovaateet ja -oikeudenkäynnit Suomessa

Suomessa ei ole verovaateita tai -oikeudenkäyntejä, joiden vaikutus olisi olennainen.

Verovaateet ja -oikeudenkäynnit Ruotsissa

Fortum on saanut Ruotsissa vuosittain vuosien 2009-2012 tuloverotuksia koskevia jälkiverotuspäätöksiä 2011-2013 joulukuussa sekä 2014 lokakuussa. Veroviranomaisten kannan mukaan Fortumin pitäisi maksaa lisää tuloveroa vuosilta 2009-2012 vuosina 2004-2005 ruotsalaisten tytäryhtiöiden välillä toteutettuun lainojen uudelleen kohdistamiseen sekä vuosilta 2010-2012 vuonna 2008 toteutuneen TGC 10:n (nykyään PAO Fortum) osakkeiden hankinnan rahoittamiseen liittyen. Veroviranomaisten vaateet perustuvat vuonna 2009 toteutettuun verolainsäädännön muutokseen. Fortumin näkemyksen mukaan vaatimukset olivat perusteettomia. Fortum on valittanut veroviranomaisten päätöksistä.

Huhtikuussa 2016 Tukholman hallinto-oikeus Ruotsissa antoi päätöksensä koskien tilikausia 2009-2012. Osa päätöksistä oli myönteisiä Fortumille. Tuomioistuimien kumosi vuosia 2010-2012 koskevat PAO Fortum osakkeiden rahoittamiseen liittyvät verotuspäätökset kokonaisuudessaan. Tuomioistuimien hylkäsi kuitenkin suurimman osan Fortumin muista valituksista vuosilta 2009-2012, jotka koskivat vuosina 2004-2005 toteutettua lainojen uudelleen kohdistamista ruotsalaisten tytäryhtiöiden välillä. Fortum oli eri mieltä tuomioistuimen tulkinnasta siltä osin kun tuomioistuimien hyväksyi Ruotsin veroviranomaisten vaatimukset. Tämän johdosta Fortum on kesäkuussa 2016 jättänyt valituksen Tukholman valitustuomioistuimeen. Kesäkuussa 2017 Tukholman valitustuomioistuin hylkäsi Fortumin valituksen koskien tilikausien 2009-2012 tuloverotusta Ruotsissa. Päätökset olivat Fortumin kannalta epäsuotuisia. Fortum on eri mieltä oikeuden tulkinnasta ja on hakenut valituslupaa korkeimmasta hallinto-oikeudesta. Valitustuomioistuimen kielteisen päätöksen seurauksena Fortum on kirjannut 1 106 miljoonan Ruotsin kruunun (115 miljoonan euron) verokulun ja 69 miljoonan kruunun (7 miljoonan euron) korkokulun, eli yhteensä 1 175 miljoonan kruunun (122 miljoonan euron) kokonaiskulun vuoden 2017 toiselle neljännekselle. Ylimääräinen vero korkoineen on maksettu jo vuonna 2016.

Lisäksi Fortum on saanut vuotta 2013, 2014 ja 2015 koskevat jälkiverotuspäätökset Ruotsissa joulukuussa 2015, joulukuussa 2016 sekä lokakuussa 2017. Päätökset koskevat Fortumin alankomaalaisen rahoitusyhtiön ruotsalaisille konserniyhtiöille myöntämiä lainoja. Näihin lainoihin liittyvät korkotulot on verotettu Alankomaissa. Ruotsin veroviranomainen katsoo kuitenkin vain puolet kunkin lainan koroista vähennyskelpoisiksi eli liiketoimintalähtöisiksi. Muita korkoja verottaja ei pidä vähennyskelpoisina. Päätökset perustuvat vuonna 2013 toteutettuun verolainsäädännön muutokseen. Fortumin näkemyksen mukaan vaatimukset ovat perusteettomia ja Fortum on valittanut vuosia 2013 ja 2014 koskevista päätöksistä. Toukokuussa 2017 Tukholman hallinto-oikeus antoi päätöksensä koskien tilikauden 2013 tuloverotusta. Päätökset olivat kielteisiä Fortumin kannalta. Fortum on eri mieltä oikeuden tulkinnasta ja on valittanut päätöksestä Tukholman valitustuomioistuimeen heinäkuussa 2017. Vuoden 2014 tapaukset ovat edelleen vireillä hallinto-oikeudessa. Fortum aikoo valittaa vuotta 2015 koskevasta päätöksestä hallinto-oikeuteen.

Lainopillisten arvioiden ja lausuntojen perusteella osavuositarkastukseen ei ole tehty verovaroja vuosia 2013, 2014 ja 2015 koskevista Ruotsin verovaateista ja -oikeudenkäynneistä. Mikäli veroviranomaisten päätökset jäävät voimaan valitusprosessin jälkeen, vaikutus tilikauden voittoon olisi noin 273 miljoonaa Ruotsin kruunua (28 miljoonaa euroa) koskien vuotta 2013, 282 miljoonaa kruunua (29 miljoonaa euroa) koskien vuotta 2014 ja 200 miljoonaa kruunua (21 miljoonaa euroa) koskien vuotta 2015. Lisäksi vuoden 2013 osalta korkokulun vaikutus tilikauden voittoon olisi noin 9 miljoonaa kruunua (1 miljoonaa euroa). Vuotta 2013 koskeva lisävero ja korko on jo maksettu heinäkuussa 2017, yhteensä 282 miljoonaa kruunua (29 miljoonaa euroa) ja lainopillisen arvion mukaisesti ne on kirjattu saamiseksi.

Verovaateet ja -oikeudenkäynnit Belgiassa

Fortum on saanut vuosien 2008-2011 tuloveroja koskevat jälkiverotuspäätökset Belgiassa. Veroviranomaiset ovat eri mieltä Fortum EIF NV:n verokohtelusta. Fortumin mielestä veroviranomaisten tulkinta ei perustu paikalliseen lainsäädäntöön ja on valittanut päätöksestä. Ensimmäisen asteen tuomioistuimien Antwerpenissa hylkäsi Fortumin valituksen vuosilta 2008 ja 2009 kesäkuussa 2014. Fortumin näkemyksen mukaan päätös oli perusteeton ja Fortum valitti asiassa valitustuomioistuimeen.

Tammikuussa 2016 Fortum sai myönteisen päätöksen valitustuomioistuimesta, jossa tuomioistuimien hylkäsi veroviranomaisten tulkinnan ja vuoden 2008 verotuspäätös poistettiin. Veroviranomaiset olivat tyytymättömiä päätökseen ja valittivat päätöksestä korkeimpaan oikeuteen, Hof van Cassatie'in maaliskuussa 2016. Fortumin valitukset koskien vuosia 2009-2011 ovat edelleen vireillä ja Fortum arvioi myös näiden valitusten noudattavan vuotta 2008 koskevan lopullisen päätöksen linjauksia. Osavuositarkastukseen ei lainopillisten arvioiden ja lausuntojen perusteella ole tehty jälkiverotuspäätöksistä verovaroja. Vaadittujen jälkiverojen määrä on vuoden 2008 osalta noin 36 miljoonaa euroa, vuoden 2009 osalta noin 27 miljoonaa euroa, vuoden 2010 osalta noin 15 miljoonaa euroa ja vuoden 2011 osalta noin 21 miljoonaa euroa. Kyseessä olevat verot on jo maksettu. Jos verot palautetaan Fortumille, Fortum tulee saamaan 7 %:n koron maksamilleen summille.

Marraskuussa 2015 Fortum sai Belgian veroviranomaisilta jälkiverotuspäätöksen koskien vuotta 2012. Veroviranomaiset ovat eri mieltä Fortum Project Finance NV:n verokohtelusta. Fortumin mielestä veroviranomaisten tulkinta ei perustu paikalliseen lainsäädäntöön ja on valittanut päätöksestä. Vuosia 2008-2011 koskevan periaatteellisen kannan mukaisesti osavuositarkastukseen ei ole tehty asiasta verovaroja. Vaadittujen jälkiverojen määrä vuoden 2012 osalta on noin 15 miljoonaa euroa. Vero on jo maksettu.

Oikeudenkäynnit osakkuusyhtiöissä

Suomessa Fortum on osakkaana maan viidennessä ydinvoimalaitosyksikössä, Olkiluoto 3:ssa (OL3), omistamiensa Teollisuuden Voima Oyj -osakkeiden (TVO) kautta. Fortumin 25 %:n omistusosuus vastaa noin 400 MW:n kapasiteettia. Olkiluoto 3-laitosyksikön rakennustekniset työt ovat pääosin valmiit. Sähkö-, automaatio- ja mekaaniset asennukset ovat edelleen kesken. Huhtikuussa 2016 jätettiin käyttöluopahakemus työ- ja elinkeinoministeriölle (TEM). Käyttöhenkilökunnan simulaattorikoulutus käynnistyi helmikuussa 2017. Kylväkökeet, joilla varmistetaan primääripiirin tiiveys, käynnistyivät kesäkuussa ja saatiin päätökseen heinäkuun alussa.

Turbiinilaitoksella käyttöönoton ensimmäinen vaihe on valmistunut. Osa järjestelmistä ja komponenteista pidetään käytössä, osa on säilönnässä erillisen suunnitelman mukaisesti. Tammikuussa 2017 turbiinilaitoksella aloitettiin säilönnän purku.

OL3 on tilattu kiinteähintaisena avaimet käteen -periaatteella konsortiolta (laitostoimittaja), jonka muodostavat AREVA GmbH, AREVA NP SAS ja Siemens AG. Konsortioon kuuluvat yhtiöt ovat laitostoimitussopimuksen mukaisesti yhteisvastuussa sopimusvelvoitteista. Laitostoimittajan, AREVA-Siemens, syyskuussa 2014 päivitetyn aikataulun mukaan säännöllisen sähköntuotannon piti alkaa vuoden 2018 lopulla. TVO sai tietoa laitostoimittajan aikataulupäivityksestä OL3 EPR -projektille katsauskauden jälkeen lokakuussa 2017. Saadun tiedon mukaan OL3:n säännöllinen sähköntuotanto alkaa toukokuussa 2019. Laitostoimittajan aikataulutarkastelu oli saavuttanut vaiheen, jossa laitostoimittaja vahvisti keskeiset virstanpylväät. Laitostoimittajan mukaan laitosyksikkö liitetään ensimmäistä kertaa valtakunnan verkkoon joulukuussa 2018 ja säännöllinen sähköntuotanto alkaa toukokuussa 2019. Laitostoimittajan käyttöönotto-ohjelman mukaisesti laitosyksikkö tuottaa 2-4 terawattituntia sähköä vaihtelevin tehoihin aikana, joka alkaa verkkoon liittämistä ja päättyy säännöllisen sähköntuotannon aloittamiseen.

Joulukuussa 2008 OL3 laitostoimittaja aloitti Kansainvälisen kauppakamarin sääntöjen mukaisen välimiesmenettelyn ja toimitti vaateen koskien OL3:n viivästymistä ja siitä aiheutuvia kustannuksia. Laitostoimittajan helmikuussa 2016 päivittämä rahamääräinen vaatimus on kokonaisuudessaan noin 3,59 miljardia euroa, joka sisältää noin 1,58 miljardin euron viivästyskorot (laskettu 30.6.2017 asti) ja laitostoimitussopimuksen mukaisesti eräntyneitä maksueriä sekä noin 132 miljoonaa euroa laitostoimittajan väittämää menetettyä voittoa.

TVO jätti asiassa vuonna 2012 kanteen ja vastineen. TVO:n heinäkuussa 2015 päivittämä rahamääräinen arvio yhtiön kustannuksista ja menetyksistä on noin 2,6 miljardia euroa joulukuuhun 2018 asti, joka oli OL3 EPR -laitos-toimittajan syyskuussa 2014 toimittaman aikataulun mukaan OL3 EPR:n säännöllisen sähköntuotannon aloittamisen ajankohta.

Välimiesoikeus teki lopullisen ja sitovan osapäätöksen marraskuussa 2016. Osapäätös käsitteli riidan alkuvaiheiden asioita, kuten aikataulua, lisensiointia ja lisensioitavuutta sekä järjestelmäsunnittelua. Tämä käsitti monia niistä tosiasioista, joihin TVO perustaa päävaateensa laitostoimittajaa vastaan, kuten myös tiettyjä keskeisiä asioita, joihin laitostoimittajan vaateet TVO:ta vastaan perustuvat. Osapäätöksessä ratkaistiin lopullisesti suurin osa käsitellyistä asioista TVO:n eduksi ja toisaalta hylättiin suurin osa laitostoimittajan väitteistä näiltä osin. Osapäätös ei ottanut kantaa osapuolten esittämiin rahamääräisiin vaatimuksiin.

Välimiesoikeus teki lopullisen ja sitovan osapäätöksen myös heinäkuussa 2017. Osapäätös käsitteli projektin suunnittelu- ja lisensiointidokumentointin valmistelua, toimittamista, katselmointia ja hyväksyntää. Tämä käsitti niitä keskeisiä asioita, joihin laitostoimittaja perustaa päävaateensa TVO:ta kohtaan, kuten myös tiettyjä asioita, joihin TVO:n vaateet laitostoimittajaa kohtaan perustuvat. Osapäätöksessä ratkaistiin lopullisesti suurin osa käsitellyistä asioista TVO:n eduksi ja toisaalta hylättiin suurin osa laitostoimittajan väitteistä näiltä osin. Vaikka osapäätös ei ottanut kantaa osapuolten esittämiin rahamääräisiin vaatimuksiin, siinä on lopullisesti hylätty laitostoimittajan analyysimetodi, jolla se on perustellut pääasiallisia rahallisia vaateitaan TVO:ta kohtaan. Välimiesmenettely on edelleen kesken ja ainakin yksi osapäätös on tulossa ennen lopullista päätöstä, jolla välimiesoikeus määrittää osapuolten korvausvelvollisuudet.

Areva julkaisi vuonna 2016 suunnitelman liiketoimintansa uudelleenjärjestelystä. Suunnitelma sisältää Areva NP:n liiketoiminnan siirtämisen New NP -nimiseen yhtiöön, jonka pääomistajaksi tulee EDF. Liiketoiminta on tarkoitus siirtää vuoden 2017 loppuun mennessä, jonka jälkeen yli puolet uuden New NP:n osakkeista siirrettäisiin EDF:lle. OL3 EPR -projekti ja sen valmistamiseen tarvittavat toimenpiteet sekä eräät muut toiminnot jäävät Areva NP ja Areva GmbH -yhtiöihin, jotka jäävät Areva SA:n alaisuuteen. Euroopan Unionin komissio teki tammikuussa 2017 päätöksen valtioneustesta ja hyväksyi yritysjärjestelyn toukokuussa 2017. TVO jätti syyskuussa 2017 Euroopan unionin yleiselle tuomioistuimelle valituksen komission valtioneustapäätöksestä. TVO edellyttää, että Ranskan ydinvoimateollisuuden uudelleenjärjestely ei vaaranna OL3 EPR -projektin valmistumista laitostoimitussopimuksen mukaisesti laitostoimittajan ilmoittamassa aikataulussa.

Edellä mainittujen oikeusprosessien lisäksi jotkin konserniyhtiöt ovat asianosaisina eräissä konsernin normaaliin liiketoimintaan ja verotukseen liittyvissä riita-asioissa. Johdon mukaan näillä asioilla ei kuitenkaan ole olennaista vaikutusta konsernin rahoitusasemaan.

21. Lähipiiritapahtumat

Lähipiiriin kuuluvat osapuolet on esitetty Fortumin vuoden 2016 tilinpäätöksessä. Vuonna 2017 ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia.

Hafslundin omistuksen uudelleenjärjestelyt Oslon kaupungin kanssa saatiin päätökseen 4. elokuuta 2017. Fortum myi omistamansa 34,1 %:n osuuden Hafslund ASA:sta Oslon kaupungille. Fortum hankki 100 %:n osuuden Hafslund Marked AS:stä, 50 %:n osuuden Hafslund Varme AS:stä sisältäen Oslon kaupungin jätteenpolttolaitoksen Klemetsrudanlegget AS (KEA):n, nykyisin Fortum Oslo Varme AS, sekä 10 %:n osuuden Hafslund Produksjon Holding AS:stä. Lisätietoa liitetiedosta 6 Yrityshankinnat ja -myynnit.

31.8.2016 Fortum saattoi päätökseen Ekokem Oyj:n (nimi muutettu Fortum Waste Solutions Oy:ksi) hankinnan yhtiön neljältä suurimmalta osakkeenomistajalta, jotka edustivat noin 81 %:a osakkeenomistajista. Suomen valtio oli yksi suurimmista omistajista 34 %:n osakeomistuksellaan.

Suomen valtion omistusosuus Fortumin osakkeista vuoden 2016 lopussa oli 50,76 %. Vuonna 2017 omistusosuus ei ole muuttunut.

Liiketoimet osakkuus- ja yhteisyritysten kanssa

milj. euroa	I-III/2017	I-III/2016	2016
Myynnit	78	57	105
Ostot	388	399	536
Korot lainasaamisista	12	12	16

Avoimet saldot osakkuus- ja yhteisyritysten kanssa

milj. euroa	30.9.2017	30.9.2016	31.12.2016
Pitkäaikaiset korolliset lainasaamiset	885	838	886
Myyntisaamiset	22	20	20
Muut saamiset	17	18	17
Pitkäaikaiset velat	288	273	278
Ostovelat	3	3	6
Muut velat	4	4	6

22. Katsauskauden jälkeiset tapahtumat

Fortum on lokakuussa 2017 saanut Ruotsin veroviranomaiselta jälkiverotuspäätöksen, joka liittyy vuoden 2015 konsernin sisäisistä lainoista maksettaviin korkoihin. Fortum aikoo valittaa päätöksestä Ruotsin hallinto-oikeuteen. Katso lisätietoja liitetiedosta 20 Oikeudenkäynnit ja viranomaismenettelyt.

Fortumin tuotanto- ja myyntivolyymit

Lämmönmyynti						Edelliset
milj. euroa	III/2017	III/2016	I-III/2017	I-III/2016	2016	12kk
Lämmönmyynti Euroopassa	64	50	331	293	449	487
Lämmönmyynti Venäjällä	15	17	171	118	199	252
Yhteensä	79	67	501	410	648	739

Sähkönmyynti alueittain						Edelliset
TWh	III/2017	III/2016	I-III/2017	I-III/2016	2016	12kk
Suomi	5.1	4.9	16.5	16.9	22.8	22.4
Ruotsi	6.5	6.0	22.3	21.9	28.8	29.2
Venäjä	7.1	6.4	22.1	21.6	29.5	30.0
Norja	1.9	0.2	2.7	1.0	1.5	3.2
Muut maat	0.6	0.5	2.0	1.4	2.1	2.7
Yhteensä	21.2	18.0	65.5	62.7	84.7	87.5

Nord Poolissa tehdyt ostot ja myynnit on netotettu tunneittain konsernitasolla.

Lämmönmyynti alueittain						Edelliset
TWh	III/2017	III/2016	I-III/2017	I-III/2016	2016	12kk
Venäjä	1.6	1.5	13.1	12.9	20.7	20.9
Suomi	0.4	0.4	2.7	2.2	3.6	4.1
Puola	0.2	0.2	2.4	2.2	3.6	3.8
Muut maat	0.3	0.1	1.3	0.9	1.5	1.9
Yhteensä	2.6	2.2	19.5	18.3	29.4	30.6